

EL REFUGI ANTIAERI Nº 254

Intervenció arqueològica al C/ Riereta, 4 - C/ Vistalegre, 11

Autor: José Manuel Vicente García

L'actuació arqueològica realitzada entre 2007 i 2009 en aquest punt del barri del Raval per l'empresa ARRAGO S.L i amb la supervisió del MUHBA, va permetre descobrir part d'un refugi antiaeri de la Guerra Civil Espanyola, les restes d'una antiga fàbrica tèxtil del segle XIX i sitges i una sinia baix-medievals.

La construcció d'aquest refugi antiaeri aprofita el solar buit de la fàbrica de Jeroni Juncadella ja enderrocada. És un refugi de nova construcció i col·lectiu, de caràcter provisional identificat amb el núm. 254 i va ser escomès el setembre de 1938 amb els plànols del geòmetra Ramoneda, finançat amb subvenció pública i construït amb mà d'obra veïnal.

La tipologia constructiva d'aquest refugi era de galeria de mina i es va aprofundir fins a 7 m respecte al rasant del carrer. El túnel excavat al torturà era folrat amb murs de pedres i ciment. El sostre estava fet de maons i ciment de gran gruix i consistència per aguantar l'impacte de les bombes. La coberta era de volta catalana amb una alçada de 2 m en relació al nivell de circulació. Les parets presentaven un enlluït molt ben acabat que va permetre documentar dibuixos i signatures que havien deixat els ocupants del refugi.

Aquest refugi tenia tres accessos: Un pel C/ Riereta, 4c, un altre pel C/ Vistalegre, 11 i un últim pel C/ Aurora 18. A més, comptava amb un ampli túnel d'uns 25 m de llargada que unia de nord a sud les entrades de Vistalegre, i Aurora. D'aquest passadís sortia perpendicularment un doble túnel serpentiniforme d'uns 51,50m de llargada, que comunicava a l'est amb l'entrada pel C/ Riereta.

El túnel que va des de c/ Vistalegre 11 al nord fins, al c/ Aurora era d'uns 2 m d'amplada per a facilitar la circulació a l'interior. A l'inici del túnel hi havia un pilar central que suportava la coberta. A banda i banda d'aquest passadís hi havia bancs correguts d'obra amb revestiment, on s'asseia la gent a esperar que finalitzés el bombardeig. Al llarg de tot el passadís subterrani hi havia fornícules i armaris de diverses mides per a deixar queviures i altres pertinences.

S'accedia a l'interior del refugi per unes escales amb esglaons de ciment i maons, baranes de ferro a la paret i replans entre tram i tram d'escales fent zig-zag. Aquest sistema també documentat en altres refugis de la ciutat va servir com a element defensiu per evitar l'arribada de metralla a l'interior del túnel.

Als replans de les escales s'han documentat diferents tipus de cartells d'avís i atenció, escrits en castellà, fets amb carbó i plantilles, sobre un suport de guix. A l'entrada pel C/ Riereta es trobava un cartell amb instruccions sobre l'actuació durant el bombardeig. A l'entrada del carrer Vistalegre es va localitzar un altre cartell amb un fragment de text, relacionat amb el pagament de quotes dels veïns per al seu manteniment.

De vegades els refugis estaven equipats amb habitacions destinades a diferents serveis bàsics per a la població, però al refugi 254 no se'n van trobar, almenys en aquest solar. Sí que sabem gràcies al plànol del refugi de l'existència d'una petita farmaciola a l'altra finca. S'han recuperat medicaments tant al reblliment de l'interior del refugi com a les deixalles acumulades als voltants de les entrades, a més d'una sivella d'un cinturó de la Sanitat Militar republicana que podrien estar relacionades amb la proximitat d'aquest "botiqui".

En aquest refugi no s'ha pogut identificar cap mena de latrina pròpiament dita. Així i tot, un pou quadrangular d'obra d'1,50m² al costat del túnel ampli, va ser utilitzat com pou mort. Un forat a la paret permetia accedir al pou des del túnel per llançar-hi les deposicions amb orinals o qualsevol recipient. El pou era de gran fondària i constava d'una coberta de volta catalana.

En canvi, sí que es van trobar indicis de l'enllumenat elèctric in situ, com resistències de porcellana i petites bombetes. Un generador permetia mantenir la il·luminació a l'interior, encara que s'hagués tallat el corrent elèctric, amb la intenció de deixar a fosques la ciutat per a dificultar els bombardejors.

Una altra instal·lació important eren els pous de ventilació o respiradors per a afavorir la renovació de l'aire de l'interior. Se'n van trobar quatre en diferents punts i eren de forma quadrangular, alguns reforçats amb murs de maons, comunicaven l'interior dels passadissos amb la superfície exterior.

Un cop acabada la Guerra Civil els refugis es van abandonar i van perdre la seva funcionalitat. Alguns d'aquests refugis es van enderrocar, uns altres es van segellar amb terra i altres es van aprofitar amb altres finalitats seguint un pla de reordenació dictat per l'Estat. Aquest refugi es va segellar amb terra i runa fins a arribar al sostre i es van enderrocar les diferents entrades.

1. Escaleres de l'entrada al refugi pel carrer Vistalegre

2. Interior del passadís ampli que va de nord a sud

3. Vista aèria de l'interior del doble túnel en "S".

4. Interior del passadís ampli amb bancs correguts als costats i fornícules de diverses mides.

5. Secció de l'interior del túnel ampli on es pot veure els bancs, les fornícules i la porta de comunicació amb els altres passadissos.

6. Tram de l'interior del doble túnel que s'uneix amb l'entrada pel C/ Riereta 4c.

7. L'entrada al refugi pel C/ Riereta amb les escales fent zig-zaga.

8. Pou de ventilació o respirador al final d'un túnel inacabat.

9. Pou de ventilació o respirador quadrangular.

10. Text del cartell localitzat a l'entrada pel C/ Riereta 4c: "AVISO / Quedo terminantemente prohibido / salir del Refugio hasta que haya / cesado la alarma, (no) estacionarse / en las escaleras (y en) las entra / das el túnel / Se ruega circular al interior / La comisión"

11. Text pintat a la paret a l'entrada pel C/ Riereta 4c: "NO FUMAR / CIRCULAR / NO OS PAREIS" - "CIRCULAR".

12. Part del text del cartell trobat a l'entrada pel C/ Vistalegre 11: "para... / se advierte... / esto den... / pongan / al... / pago para / el en... / amiento del / mismo para no tener que lla / maros la atención / La comisión"

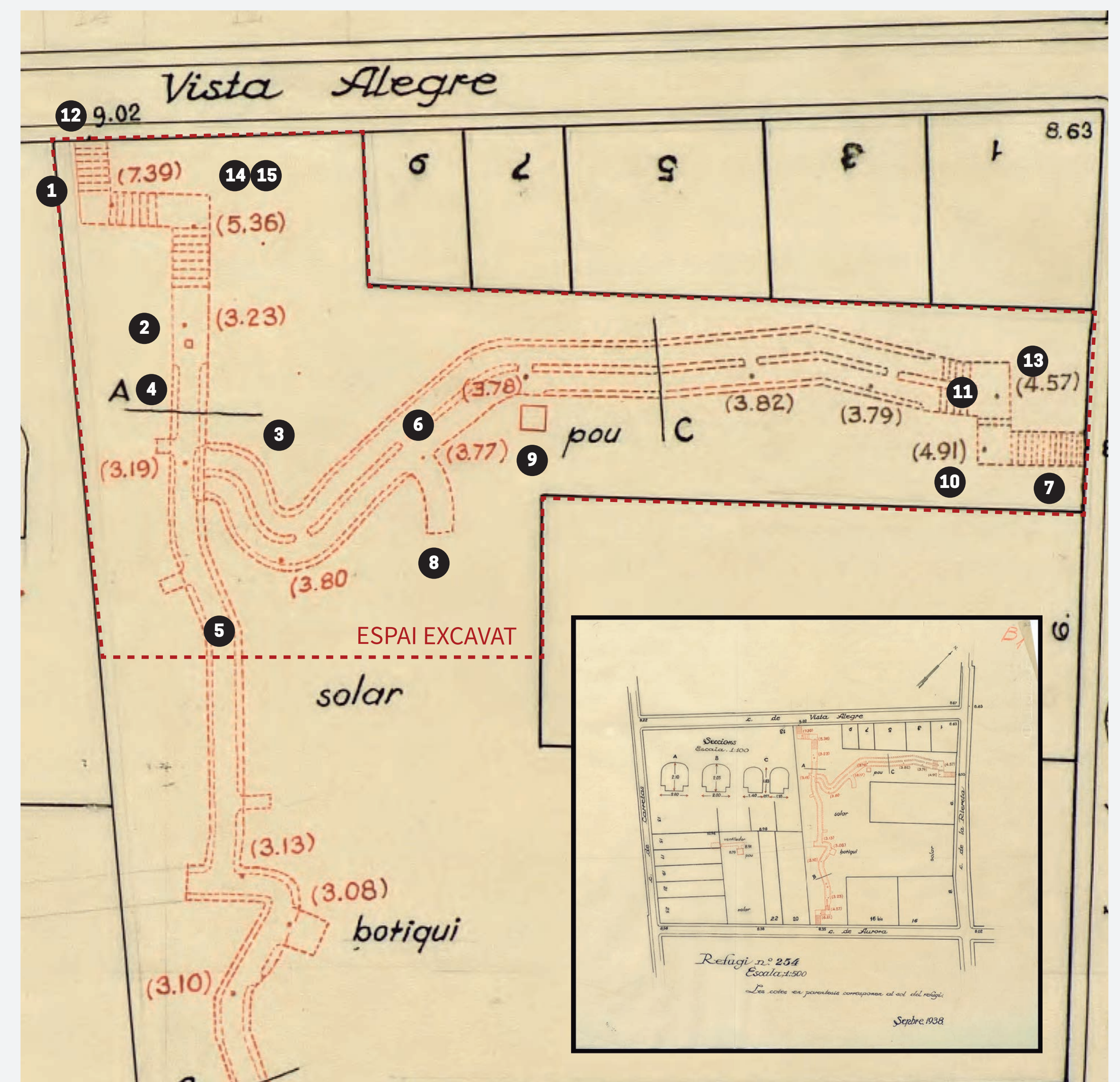
13. Dibuix a carbó i amb bon traç d'una dona amb barret.

14. Sivella de cinturó amb la insígnia de la Sanitat Militar Republicana trobada a les deixalles al voltant de l'entrada pel C/ Vistalegre 11.

15. Conjunt de diverses ampolles trobades entre les deixalles al voltant de l'entrada pel C/ Vistalegre: Ampolla de "Aguas de San Judas Tadeo" per al tractament de malalties digestives, una ampolla blava de Solution Pautouberge de París per al tractament de malalties pulmonars i pots de diverses farmàcies com Amargós de Barcelona.

Plànol del refugi número 254. Setembre 1938. Ajuntament de Barcelona, Junta Local de defensa Passiva. 4.0254, document 6. Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona